

MOŽNOSTI VYUŽITÍ ELEKTRONICKÝCH PROSTŘEDKŮ V OBLASTI MEZINÁRODNÍ KOUPE ZBOŽÍ

Seminární práce do předmětu
Základy práva mezinárodního obchodu

Ing. Alena Traubová

Obor Právo a podnikání

IV.semestr 2004/2005

Z široké nabídky témat seminárních prací do předmětu Právo a mezinárodní obchod jsem si vybrala téma MOŽNOSTI VYUŽITÍ ELEKTRONICKÝCH PROSTŘEDKŮ V OBLASTI MEZINÁRODNÍ KOUPE ZBOŽÍ. Ve své seminární práci se budu zabývat postavením internetu v oblasti mezinárodního práva. Nejedná se mi o pojetí kompletního média internetu, ve své práci pojmám internet jako prostředek k uzavírání mezinárodních kupních smluv.

Internet je velmi moderní médium, které využívá progresivně rostoucí řada uživatelů. Díky němu se dostávají také do vztahů s mezinárodním prvkem, k nimž by bez tohoto média neměli přístup. Zcela jistě na počátku obchodování na internetu každý začátečník zabrousí na stránky českého internetového obchodu, ale následně pak odhodí ostych a zkusí to i na zahraničních stránkách. Z jeho pohledu se tak moc nemění, prostředí internetu budí dojem, že se jedná zcela o stejnou koupi zboží, jako tomu bylo v předchozím, českém internetovém obchodu. Málokdo si uvědomí, že se na mezinárodní koupi zboží vztahují zcela jiné podmínky a i v případě, kdy je tato skutečnost napadne, povědomí o nich má nulové nebo velmi nízké.

Ve své práci bych chtěla postihnout specifika mezinárodní koupě zboží prostřednictvím internetu. Vzhledem k tomu, že k rozkvětu obchodování prostřednictvím internetu došlo až v posledních letech, je již i úprava na poli tuzemského práva silně ovlivněna právem mezinárodním. Lze předpokládat, že obvyklé způsoby uzavírání smluv za současné fyzické přítomnosti smluvních stran budou pozvolna ustupovat před modernějšími, rychlejšími a zejména pak méně nákladnějšími způsoby - distanční kontraktací, mezi něž se řadí i smlouvy uzavírané prostřednictvím internetu. Mezi nejtýpější smlouvy, které jsou takto uzavírány bezesporu patří spotřebitelské smlouvy.

Budu se zabývat uzavíráním distančních smluv s mezinárodním prvkem na poli práva soukromého občanského, se zaměřením na spotřebitelské smlouvy a podskupinu kupní smlouvy, kde základním předpisem je občanský zákoník a zákon o mezinárodním právu soukromém. Před tím, než začnu s širším rozbohem úpravy dle občanského zákoníku, chtěla bych zmínit následující.

Spotřebitelské smlouvy mohou být uzavírány nejen podle zákoníku občanského, ale také podle zákoníku obchodního (ObchZ), a to prostřednictvím § 262 ObchZ. V tomto směru je třeba zmínit, že bude-li spotřebitelská smlouva uzavřena podle obchodního zákoníku směřuje-li ke zhoršení právního postavení účastníka smlouvy, který není podnikatelem, je neplatná (§ 262 odst. 2, věta druhá). Samotné použití obchodního zákoníku však může být v některých případech praktické samo o sobě jej rozhodně nelze považovat za protiprávní.

Hlavní úpravu spotřebitelských smluv nalezneme v § 53 a násl. Občanského zákoníku (ObčZ). Tato právní úprava byla do našeho právního řádu vložena zákonem č. 367/2000 Sb. (účinným dnem 1. ledna 2001) přičemž představuje určitý důsledek snahy o promítnutí většiny souvisejících směrnic Evropských společenství do našeho právního řádu. Navzdory téměř pětileté existenci tohoto právního předpisu si většina českých e-shopů či i-shopů neuvědomuje celou řadu práv a povinností a z toho vyplývající sankce. Cílem této právní úpravy je především ochrana slabší smluvní strany (což je ostatně jeden z výrazných trendů moderního mezinárodního soukromého práva).

Problematiku tzv. distanční smluv, neboli smluv uzavíraných prostřednictvím prostředků komunikace na dálku (dále jen distančních smluv) upravuje Občanský zákoník ve svém § 53. Nejedná se jen o uzavírání smluv prostřednictvím internetu čili www formuláře, ale rovněž je zde zákonodárcem popisována úprava smluvních vztahů, uzavíraných pomocí jiných prostředků komunikace „na dálku“ – elektronickou poštou, prostřednictvím faxu a telefonu. Zákon zde nejenom výslovně dovoluje tyto smlouvy uzavírat, ale také zároveň stanoví zvláštní právní režim celého smluvního vztahu, cituji:

§ 53

(1) Pro uzavření smlouvy mohou být použity prostředky komunikace na dálku, které umožňují uzavřít smlouvu bez současné fyzické přítomnosti smluvních stran. Prostředky komunikace na dálku se rozumí prostředky, s výjimkou písemného styku, provozované podnikatelem, k jehož předmětu činnosti náleží poskytování jednoho nebo více prostředků komunikace na dálku, zejména neadresovaný tisk, adresovaný tisk, typový dopis, reklama v tisku s objednávkovým tiskopisem, katalog, telefon s (lidskou) obsluhou, telefon bez (lidské) obsluhy (automatický volací přístroj, audiotext), rozhlas, videotelefon (telefon s obrazovkou), videotext (mikropočítač a televizní obrazovka), elektronická pošta, faxový přístroj, televize (televizní nákup, teleshopping).

(2) Prostředky komunikace na dálku umožňující individuální jednání mohou být použity jen tehdy, jestliže spotřebitel jejich použití neodmítl. Pouze s předchozím výslovným souhlasem spotřebitele mohou být použity automatické telefonní systémy bez (lidské) obsluhy a faxové přístroje.

(3) Při použití prostředků komunikace na dálku musí být obsahem návrhu informace nutné k uzavření smlouvy ve smyslu obecných náležitostí smlouvy upravených v této části a podstatných náležitostí smlouvy stanovených v části osmé zákona. Tyto informace musí být poskytnuty určitým a srozumitelným způsobem s přihlédnutím k zásadám dobré víry a k ochraně osob, zejména nezletilých nebo spotřebitelů.

(4) Při jednání prostřednictvím některého prostředku komunikace na dálku musí být spotřebiteli s dostatečným předstihem před uzavřením smlouvy poskytnuty zejména tyto informace:

a) obchodní firma nebo jména a příjmení a identifikační číslo dodavatele, sídlo právnické osoby a bydliště v případě fyzické osoby, u zahraniční osoby rovněž adresu podniku nebo organizační složky na území České republiky, byly-li zřízeny, údaj o zápisu v obchodním rejstříku nebo jiné obdobné evidenci, včetně spisové značky, pokud je přidělena, a kontaktní údaje, zejména poštovní adresu pro doručování, telefonní číslo, případně adresu pro doručování elektronické pošty,

b) údaje o příslušném kontrolním orgánu, podléhá-li činnost dodavatele režimu povolování,

c) název a hlavní charakteristiky zboží nebo služeb,

d) cena zboží nebo služeb, z níž jednoznačně vyplývá, zda je uvedena včetně všech daní a poplatků, mají-li k ní být připočítávány,

e) náklady na dodání,

f) způsob platby, dodání nebo plnění,

g) poučení o právu na odstoupení, s výjimkou případů podle odstavce 8,

h) náklady na použití komunikačních prostředků na dálku,

i) doba, po kterou zůstává nabídka nebo cena v platnosti.

K informacím podle písmen a) a b) zajistí dodavatel trvalý veřejný přístup; nedodržení této povinnosti se považuje za nepředání informací podle § 53 odst. 7.

(5) Podá-li spotřebitel objednávku prostřednictvím některého prostředku komunikace na dálku, je dodavatel povinen prostřednictvím některého prostředku komunikace na dálku neprodleně potvrdit její obdržení; to neplatí při uzavírání smlouvy výlučně výměnou elektronické pošty nebo obdobnou individuální komunikací. Objedávka a potvrzení jejího obdržení jsou považovány za doručené, pokud se s nimi strany, jimž byly určeny, mohou seznámit.

(6) Po uzavření smlouvy při použití prostředků komunikace na dálku, nejpozději však před plněním, musí být spotřebiteli písemně poskytnuty tyto informace:

a) obchodní jméno a identifikační číslo dodavatele, sídlo právnické osoby a bydliště v případě fyzické osoby,

b) informace o podmínkách a postupech pro uplatnění práva odstoupit od smlouvy,

c) informace o službách po prodeji a o zárukách,

d) podmínky pro zrušení smlouvy, pokud není určena doba platnosti nebo platnost je delší než 1 rok.

(7) Byla-li smlouva uzavřena při použití prostředků komunikace na dálku, má spotřebitel právo od smlouvy odstoupit do 14 dnů od převzetí plnění. V případě, že dodavatel nepředal spotřebiteli informace, které je povinen předat písemně nebo jiným obdobným způsobem podle ustanovení odstavců 4 a 6, činí tato lhůta pro odstoupení 3 měsíce od převzetí plnění. Jestliže však jsou informace řádně předány v jejím průběhu, dochází k ukončení tříměsíční lhůty a počíná od té doby běžet lhůta čtrnáctidenní.

(8) Kromě případů, kdy je odstoupení od smlouvy výslovně ujednáno, nemůže spotřebitel odstoupit podle odstavce 7 od smluv

a) na poskytování služeb, jestliže s jejich plněním bylo s jeho souhlasem započato před uplynutím lhůty 14 dnů od převzetí plnění,

b) na dodávku zboží nebo služeb, jejichž cena závisí na výchylných finančního trhu nezávisle na vůli dodavatele,

c) na dodávku zboží upraveného podle přání spotřebitele nebo pro jeho osobu, jakož i zboží, které podléhá rychlé zkáze, opotřebení nebo zastarání,

d) na dodávku audio a video nahrávek a počítačových programů, porušil-li spotřebitel jejich originální obal,

e) na dodávku novin, periodik a časopisů,

f) spočívajících ve hře nebo loterii.

(9) Poskytuje-li dodavatel plnění spotřebiteli bez objednávky, není spotřebitel povinen dodavateli jeho plnění vrátit ani jej o tom vyrozumět.

§ 53a

(1) Při použití elektronických prostředků^{2c)} musí být součástí návrhu kromě informací podle § 53 odst. 3 rovněž informace o tom, zda je smlouva po svém uzavření dodavatelem archivována a zda je přístupná, informace o jednotlivých technických krocích vedoucích k uzavření smlouvy, informace o jazycích, v nichž lze smlouvu uzavřít, informace o možnosti zjištění a opravování chyb vzniklých při zadávání dat před podáním objednávky a informace o kodexech chování, které jsou pro něj závazné nebo které dobrovolně dodržuje, a jejich přístupnosti při použití elektronických prostředků; to neplatí při jednání výlučně výměnou elektronické pošty nebo obdobnou individuální komunikací.

(2) Před podáním objednávky musí být při použití elektronických prostředků spotřebiteli umožněno zkontrolovat a měnit vstupní údaje v ní obsažené, které do objednávky vložil; to neplatí při jednání výlučně výměnou elektronické pošty nebo obdobnou individuální komunikací.

(3) Smlouva a všeobecné obchodní podmínky musí být spotřebiteli poskytnuty ve formě, která umožňuje archivaci a reprodukci.

(4) Pro odstoupení od smlouvy platí § 53 odst. 7 obdobně.

^{2c)} § 2 písm. c) zákona č. 480/2004 Sb., o některých službách informační společnosti a o změně některých zákonů (zákon o některých službách informační společnosti).

Pokud tedy bude spotřebitelská smlouva (např. kupní smlouva) uzavřena pomocí prostředků komunikace na dálku ve smyslu § 53 ObčZ, půjde o smlouvu kupní, spotřebitelskou a distanční. Mezi ně patří neadresovaný tisk, adresovaný tisk, typový dopis, reklama v tisku s objednávkovým tiskopisem, katalog, telefon s (lidskou) obsluhou, telefon bez (lidské) obsluhy (automatický volací přístroj, audiotext), rozhlas, videotelefon (telefon s obrazovkou), videotext (mikropočítač a televizní obrazovka), elektronická pošta, faxový přístroj, televize (televizní nákup, teleshopping)."

Zarážející je, že v tomto výčtu není uvedena nejběžnější služba, využívaná v distančním obchodním styku, kterou je internet. Je to vzhledem k tomu, že výše uvedený výčet distančních komunikačních prostředků je pouze demonstrativní a proto pod ním chápeme i internet, pracující na podobném principu jako elektronická pošta, již zákon zmiňuje – jedná se opět o odesílání datové zprávy od konkrétního uživatele, konkrétnímu příjemci.

Použití prostředků komunikace na dálku je však dle §53 omezené a to tak, že prostředky komunikace na dálku mohou být použity jen tehdy, jestliže spotřebitel jejich použití neodmítl. Zde je zde presumpce souhlasu na základě neodmítnutí ze strany spotřebitele. Zákon omezuje použití některých těchto prostředků ještě více, uvádí, že některé prostředky mohou být použity pouze s předchozím výslovným souhlasem spotřebitele, ale internet do těchto systémů nezařazuje.

Zákon stanovuje nezbytné podmínky uzavírání distančních smluv. Ty musí obsahovat podstatné náležitosti jako obchodní jméno a IČ, sídlo, název a hlavní charakteristiky zboží nebo služeb, cenu zboží nebo služeb včetně všech poplatků, náklady na dodání, způsob platby, dodání nebo plnění, poučení o právu na odstoupení, náklady na použití komunikačních prostředků na dálku, doba, po kterou zůstává nabídka nebo cena v platnosti. Dále nejpozději do doby plnění musí být spotřebiteli písemně sděleny informace o podmínkách a postupech pro uplatnění práva odstoupit od smlouvy, informace o službách po prodeji a o zárukách, podmínky pro zrušení smlouvy, pokud není určena doba platnosti nebo platnost je delší než 1 rok.

Sankcí za nedodržení informační povinnosti ze strany dodavatele prodloužení lhůty pro odstoupení od smlouvy, a to ze 14 dnů na 3 měsíce od převzetí plnění. Byla-li totiž smlouva uzavřena za pomoci prostředků komunikace na dálku, má spotřebitel právo od smlouvy odstoupit do 14 dnů od převzetí plnění (a to i bez udání důvodů). V případě, že dodavatel nepředal spotřebiteli informace, které je povinen předat písemně nebo jiným obdobným způsobem podle ustanovení § 53 odst. 4 a 5 ObčZ, činí tato lhůta pro odstoupení 3 měsíce od převzetí plnění.

V současné době jsou nejrozšířenějšími spotřebitelskými smlouvami, uzavíranými prostřednictvím internetu smlouvy označované jako B2C (business to customer), v nichž strany mají rovné postavení, ale ve skutečnosti je to postavení nerovné, v neprospěch spotřebitele. Je proto potřeba, aby to těchto vztahů vstoupil stát, jako ochránce slabší strany ať již na poli tvorby práva národního, tak i jako zástupce v právu mezinárodním. Jedním z prvních základů ochrany spotřebitele na mezinárodním poli je rezoluce OSN č.39/248 z roku 1985, která vyzývá k ochraně spotřebitele. V praxi k rezoluci má veřejnost ztížený přístup, může proto spíše využívat dostupnější prostředek, vzniklý na základě existence této rezoluce a to je webová stránka www.econsumer.gov./english/index.html.

Významným právním dokumentem, upravující ochranu spotřebitelů je Směrnice 1997/7/1997 z 20.5.1997 o ochraně spotřebitele z hlediska smluv uzavíraných na dálku. Tato směrnice nabyla účinnosti dne 4.6.1997 a členskými státy měla být implementována do 3 let. V ČR se tak stalo zákonem č. 367/2000 Sb., kterým se novelizuje občanský zákoník- viz výše. Důležité ustanovení je to, že v případě pochybností o výkladu se použije výklad příznivější pro spotřebitele. Dále v ustanovení §56 občanského zákoníku je vysloven obecný zákaz ustanovení, která v rozporu s dobrou vírou zeslabují postavení spotřebitele a v odst.3 je uveden jejich demonstrativní výčet. Použití nekalých ustanovení, která způsobují relativní neplatnost smlouvy, je upraveno v §55 odst.2, 3 ObčZ (tato úprava je silně inspirována směrnicí ES 93/13 o nekalých ustanoveních ve spotřebitelských smlouvách.)

U ochrany spotřebitele z hlediska neposkytnutí informací dodavatelem (uvedeno výše) poskytuje náš zákon spotřebiteli větší ochranu než směrnice ES. Ta stanoví, že lhůta má být minimálně 7 dnů a to od doručení zboží. Implementaci směrnice o spotřebitelských smlouvách do našeho právního řádu je možno hodnotit jako zdařilou, výtky má její systematickým zařazením v Občanském zákoníku.

Dalším mezinárodním dokumentem, který se zabývá uzavíráním smluv prostřednictvím e-obchodu je směrnice ES 99/44 o některých aspektech prodeje spotřebního zboží a souvisejících záruk. Ta byla implikována do českého právního řádu zákonem č. 136/2002 Sb., která novelizuje občanský zákoník a její snahou je harmonizace záruk za kvalitu zboží a podpora přeshraničních obchodů. Věcná působnost norem je omezena na movité věci, neaplikuje se např. na software. Navíc se ve zmíněné směrnici počítá se společnou odpovědností prodávajícího a výrobce, což vychází z předpokladu, že moderní spotřebitel se spoléhá na značku, což je prvek, na kterém zakládá obchody jak výrobce tak i prodávající.

Další významnou směrnicí na poli ochrany spotřebitele je směrnice 1998/27 ES o zákazech pro ochranu zájmů spotřebitelů. Směrnice vychází z myšlenky, že e-obchod je provozován v prostoru bez hranic a snaží se eliminovat náklady přeshraničního řešení sporů. Směrnice zakládá mechanismus, kde na základě vzájemného uznávání členské státy umožňují co nejsnadnější přístup k soudům a správním orgánům.

Spotřebitelé mají v prostředí internetu možnost nakupovat ve virtuálních obchodech celého světa. Smlouvy, kterými jsou tyto obchody realizovány, můžeme označit za spotřebitelské e-smlouvy s mezinárodním prvkem, jestliže strany mají bydliště a sídlo v rozdílných státech.

Problém s definicí místa podnikání řeší směrnice 2000/31, která stanovila, že u podniku, nabízejícího své služby prostřednictvím internetové stránky je místo podnikání tam, kde je vyvíjena skutečná ekonomická činnost poskytovatele. V případech, kdy poskytovatel má několik sídel, je důležité určit, ze kterého sídla je dotčená služba poskytována. Je-li obtížné zjistit, ze kterého sídla je daná služba poskytována, je to místo, kde provozovatel má těžiště svých zájmů týkajících se konkrétní služby. Tato směrnice určuje právní řád státu EU, kterým se bude řídit poskytování příslušné služby e-obchodu. Při určení rozhodného práva pro e-smlouvu mezi českým spotřebitelem a zahraničním dodavatelem se bude postupovat níže uvedeným způsobem.

Základní metodou je Přímá aplikace právní normy. Nejprve je třeba prověřit, zda daný právní vztah mezi českým spotřebitelem a dodavatelem ze zahraničí nespadá do předmětu úpravy přímých právních norem. Ty upravují práva a povinnosti při soukromoprávních vztazích s mezinárodním bez aplikace kolizních norem, takto metoda má před nimi přednost. V současné době však není přímá norma, která by se dala aplikovat na spotřebitelské e-smlouvy, použití Vídeňské úmluvy je pro spotřebitelské smlouvy vyloučeno a tudíž musí být rozhodné právo určeno na základě kolizních norem.

Základním kritériem, dle kterého bude stanovena volba použití práva je rozhodnutí smluvních stran, což upravuje §9 odst.1 Zákona o mezinárodním právu soukromém. Účastníci tak mohou učinit i mlčky, není-li vzhledem k okolnostem o projevené vůli pochybnosti. Obzvláště v praxi internetového obchodu je třeba opatrnosti a umístění informace o volbě právního řádu na přístupné místo internetové stránky. Často však volba právního systému vyplývá rovnou ze smlouvy a spotřebitel nemá možnost výběru právního režimu, pouze zaškrtnutím, že s obsahem smlouvy souhlasí si jej zvolí. Ani v tomto případě však nemůže být zvolen právní režim, který by výrazně poškozoval spotřebitele, např. použitím právního řádu té země, která má menší spotřebitelskou ochranu než Česká republika (převážně může nastat mimo území EU).

Běžně se však stává, že smluvní strany nezvolily rozhodné právo, pak je rozhodné právo určeno na základě hraničních určovatelných obsažených v §10 ZMPS. Ten říká, že nezvolí-li účastníci rozhodné právo, řídí se jejich závazkové vztahy právním řádem, jehož použití odpovídá rozumnému uspořádání daného vztahu a dále toto ustanovení konkretizuje.

V §10 odst.2 ZMPS jsou pod písmeny a) – g) uvedeny jednotlivé smluvní typy včetně hraničního určovatele, na jehož základě dojde k určení rozhodného práva pro danou smlouvu. U nejčastější kupní smlouvy bude rozhodným právem právo místa sídla dodavatele. Pokud by však jeho právní řád byl výrazně nevýhodný, dojde k odmítnutí tohoto právního řádu s odvoláním na výhradu veřejného pořádku stanovenou v §36 a podle rozumného uspořádání vztahů použito právo české.

Tím ale nastává paradoxní situace i pro dodavatele. Kolizní normy mnohých právních řádů obsahují ustanovení, na jejichž základě bude v případě spotřebitelských smluv rozhodným právem spotřebitele. V těchto případech může pro dodavatele nastat složitá situace, kdy budou muset znát právo všech států, neboť prostřednictvím internetu může smlouvu uzavřít kdokoliv. Dodavatelé zveřejňují seznam států, se kterými nechtějí spolupracovat. Dalším způsobem, jak tuto nevýhodu vyrušit je umístění sídla dodavatele do státu, kde je rozhodným právem právo dodavatele.

Ve své práci jsem se seznámila s využitím jedné formy mezinárodního obchodu, uzavíráním mezinárodních kupních smluv prostřednictvím internetu. Vzhledem k tomu, že jsem dynamická osoba, ráda využívám internetu k provádění obchodních i bankovních operací. V praxi jsem se však setkala s tím, že po reakci na zahraniční ofertu (přes znalost jazyka) jsem mnohokrát neobdržela žádnou odpověď. Nyní, po vypracování dané práce částečně chápu neochotu odpovědi a plně pak složitost z hlediska znalosti mezinárodních právních norem.

Použitá literatura:

Svoboda, P. a kol.: Právní a daňové aspekty e-obchodu, Linde Praha a.s., 2001,
Kučera, Z. : Mezinárodní právo soukromé, Doplněk, 2001,
Frimmel, M: Elektronický obchod- právní úprava, Prospektrum, 2002,

Zák. č.40/1964 Sb., Občanský zákon, §53-§55,

Zák. č.513/1991 Sb., Obchodní zákoník,

Zák. č...../1963 Sb. Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním

www.epravo.cz.
www.itpravo.cz.